

Marta Skrzypczak, Alicja Borowska

Zakład Hodowli Koni, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Wykorzystanie terapeutyczne koni – ocena przydatności do hipoterapii

Equine-assisted therapy – assessment of the horses usefulness for hippotherapy

Abstrakt

Obecnie konie używane są w celach rekreacyjnych, sportowych, a także terapeutycznych. Celem hipoterapii jest poprawa aktywności człowieka w sferze fizycznej, emocjonalnej, poznawczej oraz społecznej, w czasie których specjalnie wyszkolony koń jest nierozłącznym elementem procesu terapeutycznego. Właściwy wybór konia do hipoterapii stanowi podstawę prawidłowego przebiegu terapii, a także jest warunkiem zapewniającym bezpieczeństwo pacjentowi. Koń hipoterapeutyczny powinien spełniać określone kryteria pod względem eksterieru i interieru oraz odpowiedniego wyszkolenia.

Celem pracy była analiza wyników testów przydatności koni do pracy terapeutycznej oraz ocena zaproponowanego szkolenia przygotowującego konie do pracy w hipoterapii. W badaniach udział wzięły konie ze Stajni Adamus oraz wykorzystano Test przydatności koni do hipoterapii (Nowicka-Posłuszna, Bielawska 1993). Z wybraną grupą koni przeprowadzono szkolenie przygotowujące do pracy w hipoterapii, a jego efekty ocenioną za pomocą Hipotestu (Wieczorek i wsp. 2012).

W uzyskanych wynikach: nie wykazano statystycznie istotnych różnic pomiędzy grupami płciowymi (klacze i wałachy), natomiast wykazano statystycznie istotne różnice pomiędzy grupami wiekowymi (konie do 7 roku życia i powyżej 7 lat). Badanie wykazało, że przeprowadzone szkolenie habituacyjne u części koni pozwoliło na uzyskanie wyższych wyników punktowych w Teście przydatności koni do hipoterapii, choć nie stwierdzono statystycznie istotnych różnic pomiędzy wynikami uzyskanymi przed i po szkoleniu. Według wyników Hipotestu tylko dwa z dziewięciu szkolonych koni nie zakwalifikowały się jako gotowe do pracy z niepełnosprawnymi. Nie można jednak wykluczyć, że dłuższe szkolenie, z większą ilością elementów wpłynęłoby pozytywnie na ich przydatność do hipoterapii.

Słowa kluczowe: koń, hipoterapia, Hipotest

Abstract

Currently, horses are used for recreation and sports, as well as in equine-assisted therapy. The aims of hippotherapy are to improve physical, emotional, cognitive and social activity, during which a specially trained horse is an inseparable part of the therapeutic process. The right choice of horse for hippotherapy is the basis of the correct course of therapy, and is a prerequisite for ensuring patient safety. Therapeutic horse should meet certain exterior and interior criteria and undergo appropriate training.

The aim of the study was to analyze the results of the horses usefulness to therapeutic work and assessment of the proposed training - preparing horses for work in hippotherapy. Horses from the Adamus stable were participated in research and Nowicka-Posłuszna & Bielawska (1993) test for assessment the horses usefulness for hippotherapy was used. With a selected group of horses was carried out training for hippotherapy, and its effects were assessed by using Hipotestu (Wieczorek et al. 2012).

The findings from the research did not show any statistically significant differences between groups determined by sex (mares and gelding). To the contrary important differences were unveiled between two age groups (horses up to 7 years old and horses above 7 years old). The study proved that for a part of the herd habituate training improved utility in hippotherapy test results. However no statistically significant difference between the state from before the test and after the test was observed. According to the Hipotest only two out of nine trained Horses did not qualify as suitable for work with disable. However it is possible that a new training

programme, run for a longer period of time and consisting of new elements would increase suitability of the horses for the hippotherapy.

Keywords: horse, hippotherapy, Hippotest

Sposoby użytkowania koni zmieniały się na przestrzeni wieków. Po udomowieniu wykorzystywane były w transporcie – początkowo jako zwierzęta juczne i zaprzęgowe, później także do jazdy wierzchem, co stało się bodźcem rozwojowym dla wielu cywilizacji. Obecnie koń coraz częściej użytkowany jest w sporcie i rekreacji oraz w specjalistycznych terapiach dla osób niepełnosprawnych. Zauważa się tendencje do przekształcania koni w zwierzęta towarzyszące, natomiast zmniejsza się znaczenie gospodarcze.

Koń, obok psa i kota, jest jednym z najważniejszych zwierząt biorących udział w animaloterapii. Wykorzystanie terapeutyczne konia dla celów leczniczych określa się jako hipoterapia. W 2002 roku Polskie Towarzystwo Hipoterapeutyczne opracowało Kanony Polskiej Hipoterapii, które definiują ją jako: „ukierunkowane działanie terapeutyczne mające służyć poprawie człowieka w sferach fizycznej, emocjonalnej, poznawczej i/lub społecznej, podczas którego specjalnie przygotowany koń stanowi integralną część procesu terapeutycznego”^[1].

Formy hipoterapii zostały podzielone na:

- fizjoterapię na koniu (dotyczącą gimnastyki leczniczej wykonywanej na koniu poruszającym się stępem),
- psychopedagogiczną jazdę konną i wołyżerkę (przeznaczona dla osób z upośledzeniami układu nerwowego, zaburzeniami umysłowymi, emocjonalnymi i psychicznymi w celu usprawnienia intelektualnego i poznawczego),
- terapię kontaktem z koniem (pacjent zapoznaje się z zwierzęciem, z którym może wytworzyć więź emocjonalną, głównym założeniem tej formy jest wpływ na rozwój zdolności komunikacyjnych pacjenta z otoczeniem),
- jazdę konną dla osób niepełnosprawnych rekreacyjną i sportową (dająca możliwość rozwoju fizycznego, może prowadzić do uczestnictwa w zawodach sportowych podczas paraolimpiad i olimpiad specjalnych)^[2].

Koń do hipoterapii

¹ Kanony Polskiej Hipoterapii, www.pthip.org.pl/hipoterapia/kanony_hipoterapii

² Ibidem

O przydatności konia do zajęć hipoterapeutycznych w największej mierze decyduje jego charakter i temperament. Kolejnymi kwestiami w wyborze zwierzęcia przeznaczonego do hipoterapii jest eksterier i ruch. W pracy z niepełnosprawnymi wykorzystuje się wiele ras koni. Ośrodki prowadzące hipoterapię, powinny mieć dostęp do kilku wierzchowców o różnym pokroju, aby móc dostosować zwierzę do potrzeb danego pacjenta^[3,4]. Przy obecnym stanie wiedzy, można nakreślić typ konia hipoterapeutycznego zarówno pod względem interieru jak i eksterieru.

Interier

Koń przeznaczony do hipoterapii powinien wykazywać się nadzwyczajnym spokojem i opanowaniem. Do terapii z pacjentami najczęściej wybiera się zwierzęta o temperamencie „sangwinika”, czyli zrównoważonym, silnym, żywym. Konie takie są spokojne, ale nie flegmatyczne, łatwo aklimatyzują się do nowej sytuacji, nie są płochliwe oraz posiadają dobrą koordynację ruchową. Dodatkowo z łatwością przyzwyczajają się do zmiany otoczenia^[5]. W stosunku do ludzi koń musi być przyjacielsko nastawiony i łagodny oraz powinien wykazywać zainteresowanie człowiekiem. Zwierzę nie może mieć żadnych narowów, musi być bezpieczne w obsłudze, zachowywać spokój w trakcie pielęgnacji i zakładaniu rzędu jeździeckiego^[6,7]. Koń hipoterapeutyczny powinien być łatwy do prowadzenia w ręce, być posłusznym na komendy, potrafić zatrzymywać się i pozostawać w miejscu tak długo, ile wymaga tego osoba prowadząca. Nie może wymuszać na prowadzącym zmiany ruchu, samodzielnie zmieniać tempa oraz zatrzymywać się z własnej woli^[8]. Dodatkowo powinien być energiczny, aby utrzymywać odpowiednią jakość chodu oraz chętnie wykonywać polecenia, które mogą się często powtarzać np. dotyczące przyjęcia danej pozycji, długości kroku, utrzymania obciążenia w danej partii ciała^[9]. Niedopuszczalne jest, aby koń pracujący

³ M. Pluta., Drogi konia do hipoterapii, w: Przegląd hipoterapeutyczny 2009, nr 1(9), s. 28

⁴ I. Strauß I., Hipoterapia. Fizjoterapia na koniu i przy koniu. Fundacja Hipoterapia – Na Rzecz Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych, Kraków 2012, s. 53

⁵ D. Sawaryn, Features of a horse and mechanisms of therapeutics effects', w: Physiotherapy 2008, nr 16(1), s. 105

⁶ A. Cieśla, Jaki koń do hipoterapii?, w: Koń Polski 2000, nr 10, s. 44

⁷ A. Krężolek, Koń w hipoterapii, w: Serce Innym – Magazyn Osób Niepełnosprawnych 2009, nr 2/2009, s. 19

⁸ D. Sawaryn D, op. cit., s. 105

⁹ H. Gurney, H. Winger, Koń terapeutyczny, [w] B. Engel (red.) Terapeutyczna jazda konna II – Strategie rehabilitacji, Fundacja Hipoterapia – Na Rzecz Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych, Kraków 2004, s. 109

z osobami niepełnosprawnymi, był płochliwy, ponieważ w sytuacji stresowej mógłby wyrządzić ogromną krzywdę pacjentowi. Na wszelkie zmiany otoczenia i nowe elementy powinien reagować ze spokojem i zainteresowaniem. Ze względu na występowanie nagłych bodźców w czasie sesji terapeutycznych, takich jak: krzyki, niekontrolowane i gwałtowne ruchy pacjenta, u koni hipoterapeutycznych instynktowny odruch ucieczki powinien być wyciszony. Zwierzę powinno być dość odważne, aby ze spokojem poznawało nowe rzeczy używane w trakcie pracy (kolorowe piłki, kółka, zabawki wydające dźwięki) oraz aby nie reagowało nerwowo na sprzęt medyczny (wózki inwalidzkie, kule), a także rampy i podnośniki, które ułatwiają niepełnosprawnym dostanie się na koński grzbiet. Także musi być przyzwyczajone do dotyku w różnych partiach ciała oraz zmiennego obciążenia, aby akceptował wykonywane na nim ćwiczenia w trakcie terapii z pacjentem^[10,11].

Eksterier

Koń hipoterapeutyczny powinien być proporcjonalny oraz nie wykazywać nieprawidłowości w budowie anatomicznej. Wszelkie wady postawy są niepożądane, ponieważ mogą wpływać na generowanie nieprawidłowego chodu, który ma kluczowy wpływ na pacjenta^[12]. W hipoterapii wykorzystuje się konie o różnej wysokości w kłębie – decydują tutaj indywidualne potrzeby pacjenta. Optymalny wzrost zwierzęcia określa się w przedziale 135-150 cm. W rehabilitacji dorosłych wykorzystuje się także konie wyższe (o wzroście ok. 160 cm). Dla dzieci przeznacza się kucyki o wysokości w kłębie 120-130 cm – preferuje się, aby dany osobnik nie wykazywał zbyt szybkiego stępa (< 110/min). Zbyt szybkie tempo wpływa na przekazywanie nadmiernej ilości impulsów ruchowych, które mogą niekorzystnie wpływać na rehabilitację pacjenta^[13,14]. Dobierając odpowiedniego konia dla chorego, bierze się pod uwagę możliwość bezpiecznej asekuracji jeźdźca z ziemi – wielkość konia powinna być tak dobrana, aby przy asekuracji z ziemi, hipoterapeuta mógł pracować na wysokości ramion bez dużego nakładu siły^[15]. Koń do hipoterapii powinien wpisywać się w prostokątne

¹⁰ S. Izdebski, Koń terapeutyczny, w: *Jeźdźcy i Konie* 1996, nr 4, s. 8

¹¹ M. Pluta, op. cit., s. 27

¹² J. Łojek, Pokrojowe uwarunkowania wyboru konia do hipoterapii, w: *Przegląd hipoterapeutyczny* 2006, nr 2(2), s. 31

¹³ S. Izdebski, op. cit., s. 8

¹⁴ M. Pluta, op. cit., s. 27

¹⁵ I. Strauß, op. cit., s. 52

ramy budowy – długość konia większa niż jego wysokość w kłębie. Format leżącego prostokąta sprzyja obszernemu wykrokowi kończyn w czasie ruchu oraz predysponuje do oferowania zróżnicowanych bodźców ruchowych pacjentowi. Także sprzyja asekuracji z konia^[16]. Prawidłowa budowa kończyn i odpowiednie skątownie poszczególnych ich części oraz zdrowe kopyta gwarantują generowanie odpowiednich bodźców ruchowych. Wszelkie wady postawy – zarówno kończyn przednich i tylnych – mogą negatywnie wpływać na amortyzację, pogarszają jakość chodów, powodują nadmierne przeciążanie oraz eksploataowanie stawów i ścięgien^[17].

Do pracy w hipoterapii preferowane są wałachy, ponieważ nie występuje u nich zmiana zachowania związana z występowaniem cykli rujowych. Wałachy przez cały rok są „stabilne emocjonalnie” i sprawiają mniej problemów niż klacze, które w okresie rui mogą stawać się nerwowe oraz przejawiać agresywne zachowanie. Optymalny wiek konia hipoterapeutycznego oscyluje w granicach 5-16 lat. Dolną granicę stanowi pełna dojrzałość fizyczna konia oraz jego zrównoważenie psychiczne i umiejętności. Górna granica wieku podyktowana jest stanem zdrowia konia i jego kondycją^[18,19,20]. Nie istnieje jedna rasa koni preferowana do hipoterapii, jednak są takie, które mają wyjątkowe predyspozycje. Z ras zagranicznych można wymienić: haflingery, konie norweskie, fiordingi oraz kuce szetlandzkie (osiągające górną granicę wysokości w kłębie, o niezbyt szybkim stępie, przeznaczone głównie dla dzieci poniżej 3 roku życia). Z ras rodzimych są to: hucuły, koniki polskie, kuce felińskie, konie wielkopolskie, małopolskie, śląskie, polskie konie szlachejne półkrwi oraz konie zimnokrwiste^[21,22].

Hipoteza i cele badawcze

Celem pracy było: scharakteryzowanie koni wykorzystywanych w hipoterapii, analiza wyników testów przydatności koni do pracy z niepełnosprawnymi oraz ocena efektów zaproponowanego szkolenia przygotowującego konie do pracy w hipoterapii. W hipotezie

¹⁶ J. Łojek, op. cit., s. 29

¹⁷ A. Cieśla, op. cit., s. 45

¹⁸ S. Izdebski, op. cit., s. 8

¹⁹ A. Cieśla, op. cit., s. 45-46

²⁰ M. Pluta, op. cit., s. 27

²¹ A. Cieśla, op. cit., s. 46

²² M. Pluta, op. cit., s. 27

założono, iż konie użytkowane rekreacyjnie, po przeprowadzeniu z nimi odpowiedniego szkolenia przygotowującego, zwiększają swoją przydatność do pracy w hipoterapii.

Charakterystyka koni użytkowanych w hipoterapii

Charakterystyka koni użytkowanych w hipoterapii i wykonywanej przez nich pracy została stworzona na podstawie ankiet przeprowadzonych w wielkopolskich Ośrodkach Patronackich Polskiego Towarzystwa Hipoterapeutycznego. Badanie objęło cztery jednostki hipoterapeutyczne: Hipomedical 2 Ośrodek Rehabilitacji Dzieci Zabajka 2 (Złotów), Ośrodek Fundacji „Stworzenia Pana Smolenia” (Baranówek), Stajnia Dobrarzecz (Kłoda koło Leszna), Stowarzyszenie Ostrowskie Centrum Hipoterapii (Wtórek).

Szkolenie koni do pracy z niepełnosprawnymi i ocena przydatności koni użytkowanych rekreacyjnie do pracy w hipoterapii

Sprawdzenie przydatności koni wykorzystywanych rekreacyjnie do pracy hipoterapeutycznej przeprowadzono na stadzie ze Stajni Adamus (Rogusko k. Nowego Miasta nad Wartą). Wszystkie konie przebywające w stajni na co dzień użytkowane są w szeroko pojętej rekreacji.

Grupa badawcza obejmowała 14 zwierząt obojczy płci, różnych ras i o zróżnicowanym wieku. Szczegółowe informacje dotyczące koni biorących udział w doświadczeniu zawarte są w tabeli 1.

Tabela 1. Informacje dotyczące zwierząt biorących udział w badaniu

Imię konia	Płeć	Rok urodzenia	Rasa
Alik	Wałach	2011	Kuc feliński
Alika	Klacz	2008	Kuc feliński
Belmondo	Wałach	2012	Kuc walijski
Danina	Klacz	2007	Koń wielkopolski
Faga	Klacz	2004	Koń wielkopolski
Hera	Klacz	2006	Koń wielkopolski
Kaskada	Klacz	2007	Koń wielkopolski
Klif	Wałach	2009	Polski koń szlachetny półkrwi
Koral	Wałach	2002	Koń hanowerski

Margarita	Klacz	2007	Polski koń szlachetny półkrwi
Mirko	Wałach	2011	Kuc
Odrecka	Klacz	2007	Polski koń szlachetny półkrwi
Oxar	Wałach	2008	Koń wielkopolski
Persja	Klacz	2008	Koń wielkopolski

W pierwszej części badań za pomocą Testu przydatności koni do hipoterapii ^[23] (Nowicka-Posłuszna i Bielawska 1993) z grupy 14 zwierząt wybrano konie predysponujące do pracy z niepełnosprawnymi. Maksymalna ilość punktów jaką zwierzę mogło uzyskać w teście wynosiła 9.

Po wykonaniu testu badane konie podzielono na dwie grupy:

- I – zwierzęta nie nadające się do hipoterapii, które uzyskały 0-5 pkt,
- II – zwierzęta predysponujące do hipoterapii o wyniku 6-9 pkt.

Następnie z końmi z grupy II przeprowadzono szkolenie przyzwyczajające zwierzęta do sytuacji typowych dla zajęć hipoterapeutycznych. Szkolenie realizowane było w systemie dwóch dni w tygodniu przez okres dwóch miesięcy, obejmowało pracę z ziemi oraz jazdy na oklep (bez siodła). Poza treningiem habituacyjnym konie użytkowane były w codziennych jazdach rekreacyjnych, utrzymujących je w dobrej kondycji fizycznej.

Ostatnia faza badań obejmowała przeprowadzenie oceny przydatności koni do zajęć hipoterapeutycznych Hipotest. Jest to specjalistyczna skala opracowana w 2012 roku przez Karolinę Ciołek, składająca się z 8 prób sprawdzających zachowanie koni w sytuacjach typowych dla zwierząt pracujących w hipoterapii ^[24].

Po zakończonym szkoleniu ponowiono także Test przydatności koni do hipoterapii ^[25] autorstwa Nowickiej-Posłusznej i Bielawskiej, aby móc wykonać analizy porównawcze, czy wystąpiły różnice w uzyskiwanych wynikach sprzed i po przeprowadzonym treningu. Analizę statystyczną wykonano przy pomocy arkusza kalkulacyjnego Microsoft Excel.

Wyniki badań

²³ A. Nowicka-Posłuszna, D. Bielawska, Koń w hipoterapii, w: Zeszyty naukowe. Przegląd hodowlany 1993, nr 10, s. 84

²⁴ D. Wiczorek, K. Ciołek, E. Sitek, W. Zaręba, Hipotest – Próba wystandaryzowanej oceny przydatności konia do zajęć hipoterapeutycznych, w: Annales Academiae Medicae Gedanensis 2012, nr 42, s. 38-39

²⁵ A. Nowicka-Posłuszna, D. Bielawska, op. cit., s. 84

Charakterystyka koni wykorzystywanych w wielkopolskich Ośrodkach Patronackich Polskiego Towarzystwa Hipoterapeutycznego

Tabela 2. Zróżnicowanie płciowe i rasowe w poszczególnych ośrodkach hipoterapeutycznych

Cecha eksterieru		1	2	3	4	Razem (% wszystkich)
Płeć	Klacz	-	9	5	6	20 (57%)
	Wałach	6	4	1	4	15 (43%)
Rasa	Highland Pony	-	4	-	-	4 (11%)
	Konik polski	-	-	-	3	3 (9%)
	Konie ras polskich półkrwi	-	4	3	-	7 (20%)
	Koń fiordzki	1	-	1	4	6 (17%)
	Koń huculski	1	-	-	-	1 (3%)
	Kuc	-	1	1	3	5 (14%)
	NN (nieznane pochodzenie)	4	1	-	-	5 (14%)
	Inne	-	3	1	-	4 (11%)

gdzie: 1. Hipomedical 2 Ośrodek Rehabilitacji Dzieci Zabajka 2 (Złotów)

2. Ośrodek Fundacji „Stworzenia Pana Smolenia” (Baranówek)

3. Stajnia Dobrarzecz (Kłoda koło Leszna)

4. Stowarzyszenie Ostrowskie Centrum Hipoterapii (Wtórek)

Z powyższych ośrodków uzyskano ankiety dotyczące 35 koni - badanie objęło 20 klaczy i 15 wałachów w wieku 6-23 lat. W odniesieniu do wyszkolenia zwierząt uzyskano następujące informacje: przed przystąpieniem do hipoterapii konie są ujeżdżone w stopniu podstawowym oraz przechodzą szkolenie przygotowujące do pracy z niepełnosprawnymi opierające się o naturalne metody. W trakcie takiego treningu przyzwyczajane są do różnego rodzaju sprzętu wykorzystywanego w trakcie terapii oraz odczulane na wszelkiego typu bodźce zewnętrzne, które mogą mieć miejsce w trakcie sesji z pacjentem. Konie w powyższych ośrodkach pracują od 1 do 5 godzin dziennie z przerwami na odpoczynek. Niektóre z nich są wykorzystywane także rekreacyjnie.

Ocena przydatności koni do hipoterapii

Pierwszy Test przydatności koni do hipoterapii (Nowicka-Posłuszna i Bielawska 1993) z grupy 14 koni wyłonił 9 jako zwierzęta z predyspozycjami do pracy z niepełnosprawnymi. Wybrane osobniki wzięły udział w szkoleniu przygotowującym do hipoterapii.

Tabela 3. Średnie wartości uzyskane w pierwszym Teście przydatności koni do hipoterapii (Nowicka-Posłuszna i Bielawska 1993) dla poszczególnych grup płciowych i wiekowych

Grupa		Średnia (odchylenie standardowe)	
		wszystkie konie	konie zakwalifikowane do szkolenia
płeć	klacze	6,00 (±2,45)	7,60 (±1,34)
	wałachy	5,50 (±1,22)	6,25 (±0,50)
wiek	do 7 lat	6,00 (±0,00)	6,00 (±0,00) ^a
	powyżej 7 lat	5,73 (±2,24)	7,50 (±1,22) ^b

gdzie: różne małe litery – różnica istotna statystycznie $p < 0,05$

Wszystkie konie: w wyniku analizy testem t-Studenta dla grup płciowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value}=0,6566$). Dla grup wiekowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value}=0,6949$).

Konie zakwalifikowane do szkolenia: w wyniku analizy testem t-Studenta dla grup płciowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value}=0,1009$). Dla grup wiekowych wykazano statystycznie istotne różnice ($p\text{-value}=0,03010$).

Po zakończonym szkoleniu habituacyjnym powtórzono Test przydatności koni do hipoterapii otrzymując poniższe dane (tabela 4). Analiza statystyczna wykazała, że konie biorące udział w treningu przygotowującym do pracy z niepełnosprawnymi otrzymywały wyższe oceny punktowe.

Tabela 4. Średnie wartości uzyskane w powtórzonym Teście przydatności koni do hipoterapii (Nowicka-Posłuszna i Bielawska 1993) dla grupy koni bez szkolenia oraz przeszkolonych

Grupa	Liczba obserwacji	Średnia (odchylenie standardowe)	Minimum	Maximum
konie bez	5	3,80 (±0,84) ^a	3	5

szkolenia				
konie przeszkolone	9	7,44 ($\pm 1,30$) ^b	6	9

gdzie: różne małe litery – różnica wysoce istotna statystycznie $p < 0,01$

Analiza testem t-Studenta wykazała statystycznie bardzo wysoce istotne różnice między średnimi dla koni bez szkolenia i przeszkolonych ($p\text{-value} < 0,0001$).

Tabela 5. Średnie wartości uzyskane w powtórzonym Teście przydatności koni do hipoterapii (Nowicka-Posłuszna i Bielawska 1993) dla poszczególnych grup płciowych i wiekowych

Grupa		Średnia (odchylenie standardowe)		
		wszystkie konie	konie przeszkolone	konie bez szkolenia
płeć	klacze	6,38 ($\pm 2,46$)	8,00 ($\pm 1,00$)	3,67 ($\pm 1,15$)
	wałachy	5,83 ($\pm 1,60$)	6,75 ($\pm 0,92$)	4,00 ($\pm 0,00$)
wiek	do 7 lat	6,33 ($\pm 0,58$)	6,33 ($\pm 0,58$) ^a	-
	powyżej 7 lat	6,09 ($\pm 2,34$)	8,00 ($\pm 0,89$) ^b	3,80 ($\pm 0,84$)

gdzie: różne małe litery – różnica istotna statystycznie $p < 0,05$

Wszystkie konie: w wyniku analizy testem t-Studenta dla grup płciowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value} = 0,6470$). Dla grup wiekowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value} = 0,8656$).

Konie przeszkolone: w wyniku analizy testem t-Studenta dla grup płciowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value} = 0,0996$). Dla grup wiekowych wykazano statystycznie istotne różnice ($p\text{-value} = 0,0234$).

Konie bez szkolenia: w wyniku analizy testem t-Studenta dla grup płciowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value} = 0,6622$). Dla grup wiekowych nie obliczano różnic, ponieważ nie było żadnego osobnika poniżej 7 roku życia.

W przeprowadzonym po szkoleniu habituacyjnym Hippoteście uzyskano następujące wyniki (tabela 6):

Tabela 6. Średnie wartości uzyskane w Hippoteście dla poszczególnych grup płciowych i wiekowych

Grupa		Średnia (odchylenie standardowe)
płeć	klacze	23,00 (±1,00)
	wałachy	20,75 (±3,50)
wiek	do 7 lat	19,33 (±2,52) ^a
	powyżej 7 lat	23,33 (±1,21) ^b

gdzie: różne małe litery – różnica istotna statystycznie $p < 0,05$

W wyniku analizy testem t-Studenta dla grup płciowych nie wykazano statystycznie istotnych różnic ($p\text{-value}=0,3013$). Dla grup wiekowych wykazano statystycznie istotne różnice ($p\text{-value}=0,0123$).

Dyskusja

Zbadana populacja koni hipoterapeutycznych z wielkopolskich Ośrodków Patronackich Polskiego Towarzystwa Hipoterapeutycznego wpisuje się w założenia Kanonów Polskiej Hipoterapii. Średnia wieku w badanej populacji wynosiła 13,3 lat, najmłodszy użytkowany koń był w wieku 6 lat, a najstarszy 23 lat. Według danych literaturowych^[26,27,28] optymalny wiek konia hipoterapeutycznego oscyluje w granicach 5-16 lat. W powyższych badaniach grupa koni >16 lat stanowiła aż 31%, co może świadczyć o dobrym dobrostanie i zdrowiu koni, prawidłowej ich „eksploatacji” oraz zachowaniu w pożądanej kondycji, która nadal pozwala na użytkowanie ich jako konie hipoterapeutyczne. Zróżnicowanie rasowe koni pracujących w poszczególnych ośrodkach jest potwierdzeniem wymogów dotyczących doboru odpowiedniego konia dla różnych potrzeb pacjentów, na co wskazywali: Cieśla A.^[29] i Strauß I.^[30]

Analizując testy oceniające przydatność koni do hipoterapii, można stwierdzić, iż im bardziej rozwinięty test o większej ilości prób oceniających zachowanie konia w poszczególnych sytuacjach, tym większa dokładność wyników. Testy oceniające małą ilość cech są stosunkowo szybkie do wykonania, nie potrzeba specjalnych sprzętów do ich realizacji, jednakże są mało precyzyjne. Testy składające się z kilku prób, z dokładnie opisaną

²⁶ S. Izdebski, op. cit., s. 8

²⁷ A. Cieśla, op. cit., s. 45

²⁸ M. Pluta, op. cit., s. 27

²⁹ A. Cieśla, op. cit., s. 45

³⁰ I. Strauß, op. cit., s. 53

metodyką oraz wyszczególnieniem skali punktowej za konkretną reakcję zwierzęcia są: łatwiejsze do powtórzenia (szczegółowy opis), bardziej precyzyjne i lepiej oddające faktyczną przydatność konia do hipoterapii. Dla potwierdzenia powyższego można przytoczyć wyniki uzyskane w tej pracy – Test przydatności koni do hipoterapii zakwalifikował aż 9 przebadanych koni jako przydatne do pracy z niepełnosprawnymi, w tym 2 z maksymalnym wynikiem punktowym. Z kolei Hippotest z danej grupy odrzucił 2 konie jako niegotowe, 3 zakwalifikowały się z minimalną ilością punktów (22 punkty) oraz żaden nie otrzymał maksymalnej ilości punktów (28 punktów).

Porównując wyniki w grupach wiekowych otrzymanych zarówno w Teście przydatności koni do hipoterapii jak i w Hippotescie można zauważyć, iż konie młodsze (do 7 roku życia) uzyskują niższe oceny punktowe niż konie powyżej 7 lat. Wpływ na to mogą mieć dwa czynniki ściśle związane z wiekiem : niższy stopień ujeżdżenia oraz mniejsze doświadczenie „życiowe”. Te dwa elementy przekładają się na większą płochliwość młodych koni, mniejsze posłuszeństwo i większą problematyczność w obsłudze oraz podczas pracy z nimi. Nie należy takich koni eliminować na stałe z listy predysponujących do hipoterapii, ponieważ może się okazać, że wraz z wiekiem nabiorą odpowiedniego doświadczenia, staną się bardziej stabilne psychicznie oraz odpowiednio posłuszne w trakcie pracy. W obydwu przeprowadzonych testach grupa klaczy uzyskiwała większe oceny punktowe niż grupa wałachów. Wpływ na to mógł mieć fakt, iż średnia wieku klaczy uczestniczących w szkoleniu wynosiła 9,4 lat, a wałachów 5,5, co wiąże się z powyższymi stwierdzeniami dotyczącymi młodych koni.

Wnioski

Testy określające przydatność koni do hipoterapii są pomocne w wyborze odpowiedniego osobnika. Im bardziej rozwinięty test, tym lepsza ocena gotowości konia do pracy z niepełnosprawnymi. Badanie wykazało, iż wierzchowce użytkowane rekreacyjnie po przejściu odpowiedniego szkolenia habituacyjnego mogą być wykorzystywane w hipoterapii. Konie biorące udział w szkoleniu habituacyjnym otrzymywały wyższe oceny punktowe w testach przydatności do hipoterapii.

Bibliografia

Cieśla A., Jaki koń do hipoterapii?, w: Koń Polski 2000, nr 10, s. 44-46

Gurney H., Winger N., Koń terapeutyczny, [w] Engel B. (red.) Terapeutyczna jazda konna II – Strategie rehabilitacji, Fundacja Hipoterapia – Na Rzecz Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych, Kraków 2004

Izdebski S., Koń terapeutyczny, w: Jeźdźcy i Konie 1996, nr 4, s. 8-9

Kanony Polskiej Hipoterapii, http://www.pthip.org.pl/hipoterapia/kanony_hipoterapii

Krężolek A., Koń w hipoterapii, w: Serce Innym – Magazyn Osób Niepełnosprawnych 2009, nr 2/2009, s. 18-19

Łojek J., Pokrojowe uwarunkowania wyboru konia do hipoterapii, w: Przegląd hipoterapeutyczny 2006, nr 2(2), s. 28-34

Nowicka-Posłuszna A., Bielawska D., Koń w hipoterapii, w: Zeszyty naukowe. Przegląd hodowlany 1993, nr 10, s. 84-89

Pluta M., Drogi konia do hipoterapii, w: Przegląd hipoterapeutyczny 2009, nr 1(9), s 24-29

Sawaryn D., Features of a horse and mechanisms of therapeutics effects', w: Physiotherapy 2008, nr 16(1), s. 104-111

Strauß I., Hipoterapia. Fizjoterapia na koniu i przy koniu. Fundacja Hipoterapia – Na Rzecz Rehabilitacji Dzieci Niepełnosprawnych, Kraków 2012

Wieczorek D., Ciołek K., Sitek E., Zaręba W., Hipotest – Próba wystandardyzowanej oceny przydatności konia do zajęć hipoterapeutycznych, w: Annales Academiae Medicae Gedanensis 2012, nr 42, s. 29-39